

HERINNERINGE EN HULDE

aan

PROF. F. J. LABUSCHAGNE.

Omdat dit hier oor herinneringe en hulde aan 'n oud-student gaan, is ons wedersydse verhoudinge vanself ter sprake en moet ek soms meer oor myself praat as wat ek graag sou wou gedoen het. Moontlik het so 'n relaas van persoonlike aangeleenthede egter 'n historiese waarde vir die jonger geslag van studente ten opsigte van 'n brokstuk en 'n tydperk uit die geskiedenis van hulle inrigting.

In 1915 het professor J. Kamp tydelik en voorwaardelik die redakteurskap van *Die Vaderland* aanvaar en my gevra om sy werk waar te neem aan wat destyds as die Literariese Departement van die Teologiese Skool van die Gereformeerde Kerk op Potchefstroom bekend gestaan het. Na prof. Kamp se terugkeer na Potchefstroom het ek aan die begin van 1917 'n permanente betrekking aanvaar aan wat toe al die Kollege-departement van die Teologiese Skool genoem is, en teen die einde van 1920 het ek met studieverlof na Nederland vertrek om my studies wat deur die Eerste Wêreldoorlog onderbreek was, af te rond. Gedurende my afwesigheid is belangrike stappe gedoen en die eerste mylpaal bereik om die Potchefstroomse inrigting vir hoër onderwys as 'n konstituerende kollege van die Universiteit van Suid-Afrika erken te kry. Uit daardie jare stam ook die stigting van 'n Onderwyskollege op Potchefstroom.

Die voorgaande inleidende opmerkings verklaar waarom diensdoende onderwysers, veral uit Wes-Transvaal, sedert die vroeë twintigerjare na Potchefstroom in toenemende getalle begin kom het om hulle akademiese en professionele kwalifikasies aan te vul en te verbeter. Baie van hulle kon begryperlikerwyse net gedurende naweke klasse bywoon. Een van hulle was Frans Jacob Labuschagne uit die Wes-Transvaalse kontrei.

Hy was 'n dankbare student, omdat hy uit die staanspoor en met volgehoue toewyding sy werk ernstig opgevat het. Ek kan my nie herinner dat hy ooit in gebreke gebly het om 'n klas by te woon, 'n afspraak na te kom of 'n opdrag uit te voer nie; hy was inteendeel in weerwil van opofferings altyd daar en altyd paraat en geesdriftig. Ons was met Middelnederlands, Nederlands, Afrikaans en Algemene Taalkunde besig en het met die oog op onderwyswerk ook vraagstukke in verband met die Metodiek van Taalonderwys bespreek. Hoewel hy hom terdeë toegelê het op die opdoen van die nodige feitekennis as die onmisbare grondslag vir die linguistiek, het ek die indruk gekry dat hy altyd meer belangstelling gehad het vir wysgerige besinning oor „taal” in die algemeen as vir die besondere taalfait. Sy aanleg en voorliefde het m.a.w. in die rigting gelê van wat Stutterheim „taal-philosophie” noem. In daardie rigting

het ons destyds wysheid en leiding gesoek by taalgeleerdes soos Von Humboldt, Noreen, Paul, Jespersen en hulle tydgenote, want 'n jonger geslag van Europese linguïste het vir ons in Suid-Afrika eers oor die gesigseinder kom loer teen die tyd (1930) toe ek na Kaapstad vertrek en regstreeks kontak met my oud-student verloor het. Wat ons eie taal betref, het ons dankbare gebruik van D. B. Bosman se beskouings oor die ontstaan van ons taal en van D. F. Malherbe se Afrikaanse Taalboek en Afrikaanse Spreekwoorde gemaak.

My vertrek uit Potchefstroom het daar 'n vakature geskep wat gevul is deur die benoeming van F. J. Labuschagne wat op 18 Februarie 1938 die professoraat in Nederlands-Afrikaanse Taalkunde aan die Potchefstroomse Universiteitskollege vir C.H.O. aanvaar het met 'n intreerede oor Grammatika, Taalwetenskap en Taalonderwys (in 1938 in brosjurevorm uitgegee by wyse van 'n oordruk uit Koers, V, 6, Junie 1938). My persoonlike assosiasies met hom was sedert 1930 uiteraard minder intiem en my herinneringe sedertdien berus op kortstondige herontmoetings by besondere geleenthede. 'n Huldigingswoord oor hom as dosent kan beter toevertrou word aan iemand wat onder sy leiding gestudeer het, en so iets sal in hierdie uitgawe van Koers seker wel nie agterweë bly nie.

Onregstreeks kan ek my tog 'n beeld vorm van prof. Labuschagne se werk as leermeester en taalkundige met be-

hulp van enkele publikasies wat vir my beskikbaar en toeganklik is, en daarop moet die beskeie hulde berus wat ek hom onder die omstandighede kan toebring. Ek noem die volgende stukke en wy enkele opmerkings aan elkeen daarvan:—

1. Grammatika, Taalwetenskap en Taalonderwys: My oud-student moes hom in die jare 1930-1938 in sy nuwe taak ingewerk en hom van sy leeropdrag rekenskap gegee het. Dat hy meer as dit gedoen het, kan o.a. blyk uit die feit dat ons werk van voor 1930 nie alleen in hierdie inougurele rede 'n vrugbare neerslag gevind het nie, maar dat hy ook deeglik kennis gemaak het met die nuwe taalwetenskaplike publikasies van die oorgangstydperk. Ek vestig in hierdie verband die aandag op sy bibliografie en veral op die name van Sapir, Bloomfield, Gardiner, De Laguna, Langeveld, Reichling, De Saussure, Vossler, Bühler, Kalepky e.a. Ondanks die nuwer taalinsigte wat hierdie jonger generasie van oorsese taalgeleerdes gebring het, het die verouderde beskouings van die ouderwetse skoolgrammatikas nog in ons taalonderwys voortgewoeker, en hierteen trek die pas benoemde professor in sy intreerede van 1938 te velde waar hy dit het teen die normatief-preskriptiewe en die formalisties-doktrinêre van die taalhandleidings (bll. 8 en 11). Ons het vandag skoolgrammatikas wat van wetenskapliker insigte getuig, maar die ou praktyk het nog nie 'n natuurlike dood gesterf nie, sodat prof. Labuschagne se opvattinge nog van aktuele belang is.

2. Nog "toe" — los of vas (Tydskrif vir Wetenskap en Kuns, Nuwe Reeks, Deel 8, 1ste Afl., 1948, bl. 10-33): Hierdie artikel toon enersyds die nawerking van Reichling se taalbeskouings (Het Woord, 1935) en kan andersyds beskou word as 'n voorloper van H. J. J. M. van der Merwe se opvattinge (Taal-funksie en Spellingvorm, 1955). Die nadruk val op die funksionaliteit van taal en op die weerspieëling wat dit in die skrifbeeld behoort te vind. Bo die enigszins ingewikkelde, vet gedrukte formulering van die grondgedagte van hierdie stuk (bl. 17) verkies ek die duideliker en eenvoudiger slotsin: „En laat ons, ter wille van die verskerping en die verfyning van ons taalgevoel, maar effens die moed en die oortuiging hê om te breek met die tradisie, waar sy vorme klaarblyklik verouderd raak en slegs hydra tot afstomping van ons taalgevoel en ons taalwaardering” (bl. 33). Afgesien daarvan dat dit soms moeilik is om presies vas te stel wanneer en in watter opsigte 'n tradisie verouderd raak, moet ons onthou dat ook die nuwe weldra tot doktrinêre verstarring kan lei. Met hierdie opmerking wil ek niks afdoen aan die waarde van hierdie hydrae nie: dit bevestig nog eens my vroeër indruk dat die skrywer 'n voorliefde vir taalfilosofiese beskouings het.

3. Die Afrikaanse Woordeboek, Deel I (A-C) (TWK, NR, D.XII, 1ste Afl., 1952, bl. 155-172): In hierdie hydrae betreur prof. Labuschagne die hibriediese karakter van WAT wat tege-lyk ensiklopediese en leksikografiese werk wil verrig en daarby enersyds nie

genoeg keuring toepas nie en andersyds belangrike gesigspunte soos die beklem-toning verontagsaam. Dit voldoen s.i. nie aan die semanties-funksionele eise wat aan so 'n werk gestel moet word nie. Tereg merk hy op: „Die „ernstige beswaar” (nl. in WAT se Inleiding, Dl. I, bl. v) van taalverwildering is 'n baie relatiewe vrees, omdat die vrees nie deur die ervaring van gebruikers, ook in ander tale, gesteun word nie” (bl. 162). Van sy kant moet prof. Labuschagne egter onthou dat die vrees vir taalverwildering maar net die keersy is van die vrees vir tradisiever-starring. Ek het baie waardering vir die inhoud en strekking van hierdie bydrae, maar het my verplig gevoel om 'n woord van waarskuwing te laat hoor teen die gevaarlike neiging van veralgemening in die taalkunde.

4. Die Oorsprong en Wese van Taal, Funksioneel Gesien (TWK, NR, Dl. XVII, 2de Afl., 1957, bl. 68-109): Prof. Labuschagne het homself getrou gebly en is terug by wat ek hierbo ten aansien van sy studentetyd gesinjaleer het as 'n sterk voorliefde „vir wysge-rige besinning oor „taal” in die alge-meen”, 'n beskouingswyse wat die Franse Akademie as ten ene male ontoelaatbaar by sy amptelike verrig-tings verklaar het, altans vir sover dit betrekking op die oorsprong van „taal” het. En tog kan ek met genoeë konstateer dat prof. Labuschagne hier meer gedoen het as om net homself getrou te bly: hy openbaar hier vooruit-gang ten opsigte van homself en van sy vak. Hierdie resultaat wil ek in sy eie woorde weergee waar hy verklaar:

„Ek wil verder met klem sê dat ek geen enkele teorie van al die wat ek nie kan aanvaar nie, gevind het wat nie 'n waarheidsmoment of bruikbaarheidsmoontlikheid bevat nie, of wat nie op een of ander wyse bydra om lig te werp op die kernprobleem nie” (bl. 68).

Prof. Labuschagne is nie iemand wat dit vir 'n mens met sy veelskrywery moeilik maak om 'n billike weer-gawe van sy taalkundige denkkeelde te gee nie. Dit het egter allermins in my bedoeling gelê om sy bydraes hierbo te bespreek: ek wou alleen met behulp van uiters saaklike verwysings daarna en enkele opmerkings daarby die aard van sy taalkundige dinkrigting probeer karakteriseer. Of ek daarin geslaag het en of ek reg aan hom laat geskied het,

kan ek moeilik self beoordeel. Ek kan vir hom as oud-student alleen dankie sê vir wat hy op sy spreekwoordelik deeglike manier gelewer het. In sy inougurele rede van 1938 het hy die hoop uitgespreek „om nie 'n onwaardige opvolger” van my te wees nie. Laat my toe om sy erkentlikheid vir die bietjie wat hy van my kon leer, te beantwoord met die wens dat dit hom van volgende jaar af as emeritus-professor beskore mag wees om met net soveel lewensaanvaarding en lewensvreugde as sy oud-leermeester tot die einde toe voort te bly arbei aan wat ons albei se lewenstaak was en sal bly.

S. P. E. BOSHOFF.

Pretoria.
